

міста. Це можна побачити у його чисельних полотнах, присвячених морським просторам Туреччини, які зберігаються в музеях та приватних колекціях у різних країнах світу. Творча спадщина мариніста величезна, а популярність творів лише зростає. Інтер'єри палацу Долмабахче й досі прикрашають картини Івана Костянтиновича, які мають не тільки художнє, але й історичне значення. Адже на полотнах художника зображується реальна історія османської Туреччини.

Сейтасанов Е.Р.

аспірант,

Національна академія образотворчого мистецтва і архітектури

ВІТРАЖІ В АРХІТЕКТУРІ КРИМСЬКИХ ТАТАР

Протягом ряду епох складна еволюція етнокультурних традицій, що мають в своїй основі найдавніші пласти історії культури, знаходять відображення в архітектурі кримських татар. Не останнє місце займають питання кримсько-татарського вітража і декоративного оздоблення елементів кримсько-татарського житла в XVIII-XIX ст. в гірських, передгірних і степових районах Криму.

Вітраж має велику емоційно-художньою силою у формуванні образу архітектурного середовища. Цікавий сам по собі, він набуває додаткової виразності в поєднанні з іншими видами просторових і образотворчих мистецтв. Оперуючи одночасно такими засобами як світло і колір, вітраж може грати в інтер'єрі значну роль, наповнюючи простір кольоровим мерехтливим світлом, вносячи момент ірреальності сприймається середовища.

Вітраж, як вид декоративного мистецтва, був поширений у кримських татар. У житлових приміщеннях містилися решітки з дерева з вставленими в них кольоровими скельцями, візерунок яких становив геометричні фігури і цілі орнаменти. Віконні візерункові решітки називали – «пенджер». Такі вікна відрізнялися витонченістю малюнка, різноманітністю і красою геометризованого орнаменту [6]. Кримсько-татарський орнамент можна розділити на два основних підвиди: рослинний – візерунок з кучерявих стебел, пагонів, з різноманітними

листя і квітами, і геометричний, що складається з елементів у вигляді геометричних фігур: квадратів, ромбів, трикутників, кіл, зірок тощо [1]. Декоративні елементи і розпису в вітражах кримсько-татарських будинків, мечетей часто були виконані майстрами Туреччини. Для візерункової розпису використовувалися синтетичні і натуральні фарби.

Скло, як елемент інтер'єру, особливо яскраво виявляє свої властивості прозорості і кольорового світла в вітражах. Основна перевага вітража полягає саме в тому, що він виглядає на провіт, при цьому зберігається інтенсивність кольору і створюється відчуття святковості, краси, особливої атмосфери. При найменшому зміні освітлення змінюється колорит вітража, надаючи інтер'єру відчуття казковості, піднесеності [2]. Прикладом візерункових вітражів може послужити мечеть Джума-Джами в Гезлеве (Євпаторії). Її називають також «Хан-Джами». Гезлевській храм створив знаменитий турецький архітектор Ходжа Сінан (1490-1599), автор багатьох видатних споруд в Стамбулі, Адріанополі і інших містах мусульманського Сходу.

Рис. 1. Вітражі в мечеті Джума-Джами, м. Євпаторія
Джерело: [9]

Архітектурна композиція мечеті відрізняється плавним зростанням висоти і ускладненням геометричних форм; на двадцятиметрової висоті на вітрилах і арках розташований центральний купол діаметром 11 м., в основі якого розміщуються 16 вікон з напівциркульним перекриттям. За допомогою цього ефекту купол як би візуально піднімає, його нижні

краї «розчиняються» в повітрі, він виглядає ширяє в променях світла [8]. Ходжа Сінан вніс в будівлю мечеті особливості, наприклад, стрілчасті віконні прорізи, враховуючи при цьому характер місцевої архітектури. По верхньому ярусу мечеті зодчий передбачив кольорові вітражі, які, на жаль, не збереглися до нашого часу. Символіці кольору в кримсько-татарському мистецтві надавалося важливе значення [4]. Сюжетна композиція вітражів, розташованих в стрілчастих арочних вікнах, традиційна для кримсько-татарського мистецтва і являє собою вазони з квітами, які є одним з варіантів зображення Древа життя. Зображення Древа життя трактується, як уособлення двох аспектів: як частина райського життя, обіцяної праведникам, а також символізує родючість, рід, спадкоємність поколінь через мудрість релігійних навчань і слідування традиціям. Коріння означають витoki, прабатьків, стовбур – стрижень роду, що відходять від нього гілки – окремих представників роду [4].

Вітражі в круглих вікнах представляють собою кольорові розетки у вигляді 6-кінцевої зірки, символу Дауда, і 8-кінцевої зірки, Руб-аль-хизб (знак, службовець для поділу глав-хизбів в Корані, а також знак Вічності).

Рис. 2. Вітражі в Ханському палаці, м. Бахчисарай

Джерело: [10]

Мала ханська мечеть розташовується в головному корпусі і була призначена для представників ханської сім'ї і найближчих сановників.

Споруда малої мечеті датується XVI століттям, а розпису – XVII-XVIII століттями. Купол вітрильний, спирається на барабан-восьмигранник, складний з плінфи, розписаний в кінці XVIII століття майстром Омером. У південній стіні розташований михраб, у верхній частині якого вирізано сім орнаментованих поясів, які символізують сім рівнів небес. Над михрабом є вітраж, на якому зображена друк Сулеймана (гексаграма).

Рис. 3. Печать Сулеймана. Мала ханська мечеть, м. Бахчисарай
Джерело: [10]

Рис. 4. Михраб. Мала ханська мечеть, м. Бахчисарай
Джерело: [10]

На стінах малої мечеті були виявлені видряпані зображення човнів з вітрилами, коней і вершників.

Дослідження кримсько-татарського вітражу і декоративного оздоблення елементів кримсько-татарського житла в XVIII-XIX ст. в гірських, передгірних і степових районах Криму дозволило: визначити значення кримсько-татарського вітражу і декоративного оздоблення елементів кримсько-татарського житла в XV-XIX ст. в системі урахування геометричності передумов, закономірностей та особливо розвитку стилістичних та композиційних рішень в кримсько-татарській архітектурі, виявлення їх значення для формування архітектури у Криму у XX ст. за умов реконструкції. У вітражах мечеті втілені традиційні для кримсько-татарського мистецтва в цілому образи Древа життя, зірчасті символи, втілені за допомогою кольорового скла, кожен з квітів якого втілений з урахуванням традиційної символіки [3].

Список використаних джерел:

1. Буткевич Л. М. История орнамента / Л. М. Буткевич. – СПб.: Владос, 2008. – 267 с.
2. Козлова С. Е. Роспись стекла / С. Е. Козлова. – Львов: Карт Родник, 2004. – 206 с.
3. Котляр Е. Р. Этнокультура и искусство малых народностей Крыма как фактор межнационального взаимодействия в конструктивном развитии региона / Е. Р. Котляр // Альманах «Крым». – М.: Этносоциум, 2015. – № 5. – С. 55-58.
4. Котляр Е. Р. Этнокультурные параллели в декоративно-прикладном искусстве Крыма (на примере крымскотатарского, караимского и крымчакского искусства) / Е. Р. Котляр // Культурная жизнь юга России: прошлое, настоящее, будущее. Материалы международной научно-практической конференции, посвященной 50-летию Краснодарского государственного института культуры. – Краснодар, 2016. – С. 122–123.
5. Минухин Е. А. Витражи / Е. А. Минухин. – Рига: Прогресс, 1959. – 145 с.
6. Спирито М. Л. Витражное искусство / М. Л. Спирито. – М.: Ниола Пресс, 2008. – 203 с.
7. Чепурина, П. А. Евпаторийская ханская мечеть Джума Джамии / П. А. Чепурина. – Евпатория: Глобус, 1927. – 176 с.
8. Яшловская, А. С. Величественная ханская мечеть / А. С. Яшловская. – Евпатория: Книга, 2003. – 98 с.
9. Ханський палац (Бахчисарай) (рідкісні фото). URL: <https://alexhitrov.livejournal.com/298177.html> Apr. 6th, 2014
10. Ханський палац (Бахчисарай) (рідкісні фото). URL: [https://ru.wikipedia.org/wiki/Ханський_палац\(Бахчисарай\)](https://ru.wikipedia.org/wiki/Ханський_палац(Бахчисарай))